

Passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen in het mbo voor studenten met een ondersteuningsbehoefte

Van: Een servicedocument van de MBO Raad, Kennispunt Onderwijs & Examinering, CINOP Advies en Expertisecentrum handicap + studie.

Datum: April 2018, versie 1.0.

Contact: info@kennispuntmbo.nl

Inhoud

1 Inleiding	3
1.1 Voor wie?	3
1.2 Doel	3
1.3 Gebruik	3
1.4 Leeswijzer	3
2 Achtergrondinformatie passende examinering bij beroepsspecifieke onderdelen mbo	5
2.1 Aanleiding.....	5
2.1.1 Actuele ontwikkelingen.....	5
2.1.2 Onderzoek naar aangepaste examinering door Ockham IPS (2016)	5
2.2 Begripsbepaling passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen	6
2.3 Uitgangspunten	6
2.4 Effecten van passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen	7
3 Kader voor adviezen bij aanvraag passende examinering beroepsspecifieke onderdelen	8
3.1 Randvoorwaarden	8
3.2 De examencommissie aan de slag: een stappenplan	9
3.3 Uitwerking van stap 4, het eerste besluitvormingsmoment: beoordeling aanvraag	10
I. Aanpassing van de examencondities (inclusief hulpmiddelen)	11
II. Aanpassing van de vorm of inhoud van het examen	12
III. Aanpassingen waardoor niet meer aan de eisen van het kwalificatiedossier wordt voldaan	13
4 Ondersteuning en informatie	15
4.1 Ondersteuning Kennispunt Onderwijs & Examinering	15
4.1.1 Status servicedocument en praktijkvoorbeelden	15
4.1.2 Advies op casuïstiek.....	15
4.2 Lijst met bronnen	15
5 Bijlagen.....	17
5.1 Format indienen casuïstiek passende toetsing en examinering beroepsspecifieke onderdelen mbo bij het Kennispunt Onderwijs & Examinering	17
5.2 Format advisering casuïstiek passende examinering beroepsspecifieke onderdelen mbo door het Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering (<i>ook te gebruiken door examencommissies</i>)	21
5.3 Stroomschema passende examinering bij beroepsspecifieke onderdelen	23

1 Inleiding

1.1 Voor wie?

Bent u op uw mbo-instelling betrokken bij de intake van studenten of bij de begeleiding van studenten met een ondersteuningsbehoefte? Of maakt u deel uit van een examencommissie die besluiten neemt over aanpassingen in examinering? Dan is dit servicedocument voor u bestemd!

1.2 Doel

Aan de hand van dit servicedocument willen we u beter toerusten om de examens die scholen afnemen om het beroepsgericht handelen (ook in de keuzedelen) te examineren¹, de zogenaamde beroepsspecifieke onderdelen, op een rechtmatige manier aan te passen. Dat doen we door kaders te bieden aan en inzicht te verschaffen in de mogelijkheden. Want door passende examinering te bieden bij deze beroepsspecifieke onderdelen, zoals tijdens een proeve van bekwaamheid, krijgen studenten met een ondersteuningsbehoefte de kans om met de mogelijkheden die hun beperking hen oplegt, succesvol een beroepsopleiding af te ronden.

1.3 Gebruik

Dit servicedocument dat zich richt op de examinering van de beroepsspecifieke onderdelen, kan gebruikt worden als hulpmiddel. Het is niet gericht op het onderwijs en de beroepspraktijkvorming (bpv) die daaraan voorafgaan. De centrale examinering van de generieke vakken (Nederlands, rekenen, Engels) worden in dit servicedocument uitgesloten. Er wordt aangesloten bij de regels voor aangepaste examinering van het College voor Toetsen en Examens². De examencommissie is verantwoordelijk voor de kwaliteitsborging van de examinering. Voor de kwaliteit van het onderwijs inclusief de bpv is dit een gedelegeerde taak van het bevoegd gezag aan het onderwijsteam. Er is een connectie tussen het onderwijs, de bpv en examinering. Ook tijdens de bpv ligt er een verantwoordelijkheid bij de mbo-instelling voor het zoeken naar een passende plek die aanpassingen faciliteert. Met de handreikingen in dit document kunt u eigen beleid en procedures over passende examinering bij beroepsspecifieke onderdelen aanscherpen of aanvullen. Raadpleeg daarom, indien aanwezig, ook het eigen instellingsbeleid voor studenten met een ondersteuningsbehoefte.

1.4 Leeswijzer

Natuurlijk zijn er ook andere servicedocumenten die voor de doelgroep relevant zijn. Bijvoorbeeld de *Handreiking examineren studenten met extra ondersteuningsvraag (2015)*³. Dit is een hulpmiddel bij het opstellen van gemeenschappelijk beleid en procedures rondom centrale examinering voor

¹ Handreiking examineren studenten met extra ondersteuningsvraag (2015), <https://onderwijsenexaminering.nl/app/uploads/Handreiking-Examineren-studenten-met-extra-ondersteuningsvraag.pdf>

² Hiervoor wordt verwezen naar de Special Needs Special van het CvTE (2017-2018), https://www.examenbladmbo.nl/document/brochure-special-needs-special-2/2017-2018/f=/Special_needs_special_2017-2018_def.pdf?noframes=1

³ <https://onderwijsenexaminering.nl/app/uploads/Handreiking-Examineren-studenten-met-extra-ondersteuningsvraag.pdf>

studenten met een extra ondersteuningsbehoefte. Ook is er het *Servicedocument Onderwijstijd in het mbo met aandacht voor jongeren met een extra ondersteuningsbehoefte (2016)*⁴. Hierin worden kaders geboden waarbinnen voor bijzondere gevallen afwijkingen van de wettelijke normen over onderwijstijd mogelijk zijn. De urennorm is bij de bpv vaak een knelpunt. Voor meer informatie en vragen kunt u contact opnemen met het Kennispunt Onderwijs & Examinering.

Het servicedocument dat voor u ligt, verwijst zowel naar deze twee documenten als naar andere bestaande informatie die binnen dit thema past. Daarnaast leest u enkele voorbeelden van passende examinering bij beroepsspecifieke onderdelen. Dit document is tot stand gekomen door intensieve samenwerking tussen het Kennispunt Onderwijs & Examinering, de MBO Raad, examenspecialisten mbo, CINOP Advies en het Expertisecentrum handicap + studie op basis van huidige kennis, literatuur, onderzoeken en ervaringen in het mbo, hbo en wo.

Het document is voorgelegd aan de Inspectie van het Onderwijs. De denkwijze en de wijze van toepassen van aanpassingen bij examinering zijn op hoofdlijnen gevalideerd door de Inspectie van het Onderwijs. Het oordeel per individuele situatie is echter afhankelijk van de wijze waarop de gemaakte keuzes worden verantwoord (pas toe, leg uit) in de specifieke context van de mbo-instelling en op basis van de individuele situatie.

Noot: In dit document wordt geadviseerd hoe binnen de ruimte van de geldende wet- en regelgeving, zoals de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB), om kan worden gegaan met passende examinering bij de beroepsspecifieke onderdelen. Waar 'moeten' wordt gebruikt, betreft het een vereiste conform wet- en regelgeving.

Terminologie

- **Studenten met een ondersteuningsbehoefte:** studenten in het mbo die vanwege een ziekte, stoornis, beperking of handicap (onomkeerbaar of langdurig van aard), extra ondersteuning nodig hebben om hun diploma te behalen en/of de overstap naar de arbeidsmarkt te maken. In dit servicedocument kan het woord 'student' worden gelezen als een student met een ondersteuningsbehoefte.
- **Kwalificatie:** geheel van bekwaamheden dat een afgestudeerde van een beroepsopleiding kwalificeert voor het functioneren in een beroep/groep van samenhangende beroepen, vervolgonderwijs en als burger. Het geheel (combinatie van het basis- en profieldeel) is beschreven in een kwalificatiedossier (WEB, art. 7.1.3.).
- **Generieke onderdelen:** niveaugebonden examenonderdelen die voor alle studenten gelden en die betrekking hebben op de examinering van algemene kwalificatie-eisen voor Nederlandse taal, rekenen (en Engels voor studenten van niveau 4-opleidingen). (WEB: examenonderdelen die de examinering betreffen van de generieke kwalificatie-eisen).
- **Beroepsspecifieke onderdelen:** kwalificatie-eisen uit zowel het basis- als profieldeel van het dossier als de keuzedelen, opgebouwd uit kerntaken en werkprocessen.
- **Keuzedelen:** onderdelen van de beroepsopleiding die naast de kwalificatie staan. Keuzedelen zijn een verrijking van de kwalificatie en kunnen voor de student verbreedend of verdiepend zijn of bijdragen aan een betere doorstroom naar een vervolgonderwijs. Alleen bij entreeopleidingen mag een keuzedeel ook remediërend zijn.
- Tip: meer begrippen uit het mbo vindt u op <http://www.mboraad.nl/begrippenlijst> en op www.onderwijsenexaminering.nl/begrippenlijst

⁴ <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/middelbaar-beroepsonderwijs/documenten/publicaties/2016/05/18/servicedocument-onderwijstijd-mbo-relatie-jongeren-extra-ondersteuningsbehoefte>

2 Achtergrondinformatie passende examinering bij beroepsspecifieke onderdelen mbo

2.1 Aanleiding

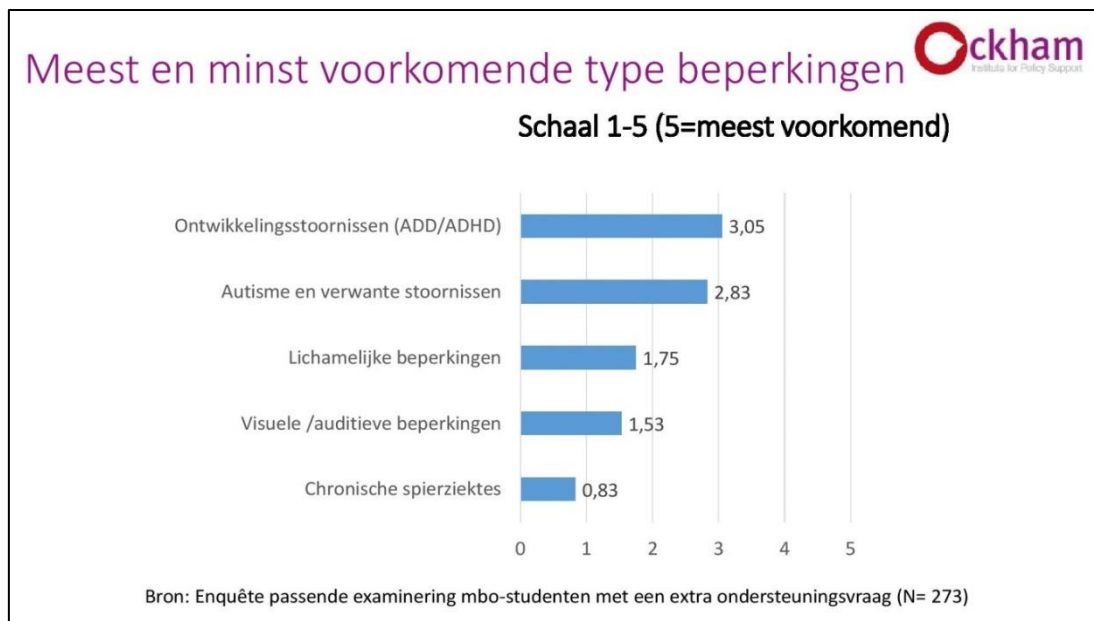
2.1.1 Actuele ontwikkelingen

Door maatschappelijke veranderingen zoals de komst van het passend onderwijs, stromen er meer studenten in met een ondersteuningsbehoefte in het mbo. In januari 2015 is de *Handreiking examineren studenten met een extra ondersteuningsvraag* opgesteld door het Servicepunt examinering mbo. Voor examinering van de generieke onderdelen in het mbo zijn de mogelijkheden voor aanpassing in de instellingsexamens beschreven en in de centrale examens bepaald door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Een jaar later, in 2016, leverde Ockham IPS in opdracht van de MBO Raad een onderzoeksrapport op over aangepaste examinering van de beroepsspecifieke onderdelen voor mbo-studenten met een handicap of chronische ziekte. Het doel van het onderzoek was tweeledig. Allereerst het maken van een inventarisatie van de aard en omvang van de problematiek rondom aangepaste examinering van beroepsspecifieke onderdelen. Een tweede doel was het vergroten van de bewustwording, omdat mbo-scholen vaak nog onvoldoende op de hoogte zijn van de mogelijkheden om aangepaste examinering van de beroepsspecifieke onderdelen uit te voeren.

2.1.2 Onderzoek naar aangepaste examinering door Ockham IPS (2016)

Door de afschaffing van de Leerlinggebonden Financiering (LGF) worden leerlingen met een LGF-indicatie niet langer door DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs) geregistreerd. Hierdoor is er minder goed zicht op het aantal studenten in het mbo. Uitgaande van 480.000 mbo-studenten en toepasbare en relevante percentages in het hoger onderwijs (ResearchNed, 2012), zal het aantal mbo-studenten dat belemmeringen ondervindt rond de 48.000 studenten liggen: dit is 10% van het totaal. Het onderzoek van Ockham IPS (2016) geeft inzicht in de meest en minst voorkomende beperkingen, maar toont aan dat nader onderzoek naar de aantallen nodig is om betrouwbare resultaten te verkrijgen.

5

⁵ Ockham IPS (2016). Onderzoek naar aangepaste examinering voor mbo-studenten met een handicap of chronische ziekte.

Opmerking: dyslexie is in het onderzoek niet meegenomen. In de praktijk blijkt dat deze groep vaak al geholpen is bij aanpassingen in de centrale examinering zoals geadviseerd door het CvTE⁶.

De aanbevelingen uit het onderzoek van Ockham IPS 2016 zijn gericht op de volgende aspecten:

- Informatievoorziening: scholen en opleidingen moeten beter toegerust worden met de juiste kennis en inzichten aangaande aangepaste examinering van de beroepsspecifieke onderdelen.
- Intake: tijdens deze fase moet men al attent zijn op de mogelijkheden en wenselijkheid van aangepaste examinering bij de beroepsspecifieke onderdelen.
- Bekendheid vraagstuk: mbo-scholen dienen beter op de hoogte te zijn van de mogelijkheden van aangepaste examinering en hierover studenten en ouders te informeren.
- Instellingsverklaring: scholen moeten een instellingsverklaring afgeven van wat studenten wel kunnen als zij niet in staat zijn om een erkend certificaat of diploma te halen.

2.2 Begripsbepaling passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen

De aanpassingen bij de examinering van de beroepsspecifieke onderdelen nemen belemmeringen weg waardoor studenten gelijke kansen hebben ten opzichte van studenten zonder (functie)beperking om aan te kunnen tonen de beroepsspecifieke onderdelen uit te kunnen voeren. Hierbij blijven de te beoordelen kerntaken en werkprocessen uit het kwalificatiedossier gelijk. Uitzondering hierop heeft consequenties voor het verkrijgen van een erkend certificaat of diploma (zie 3.3.). Examinering van de beroepsspecifieke onderdelen kan zowel schriftelijk, mondeling als praktisch van aard zijn. Bij schriftelijke en mondelinge examens worden vaak dezelfde aanpassingen als in de generieke examens toegepast, bijvoorbeeld het bieden van extra tijd. Praktijkexamens waarbij de beroepsspecifieke onderdelen worden geëxamineerd, kunnen aanpassingen betreffen op het gebied van de aanpak, inhoud en uitvoering.

Voorbeeld

Een praktijkexamen wordt opgesplitst in twee delen vanwege beperkte belastbaarheid van de student.

2.3 Uitgangspunten

- Het realiseren van passend examineren is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van:
  - Student: de student moet als hij⁷ gaat studeren zonder schroom kenbaar maken met welke beperking hij te maken heeft. En bij de intake met de studieloopbaanbegeleider/intaker in gesprek gaan over wat nodig is bij het opleiden en examineren van beroepsspecifieke onderdelen. Vervolgens kan hij de aanvraag indienen met het advies van de studieloopbaanbegeleider.
  - Studieloopbaanbegeleider/intaker: de studieloopbaanbegeleider heeft tijdens de intake en gedurende de opleiding de verantwoordelijkheid om de informatie te geven en te verkrijgen om samen met de student een degelijke en gefundeerde aanvraag voor aangepast examineren aan de examencommissie te kunnen opstellen.
  - Examencommissie: zij behandelt de aanvraag, geeft een beargumenteerd besluit, geeft het onderwijsteam (als gedelegeerde van het bevoegd gezag) de opdracht om de examenprocessen uit te voeren binnen de kaders van de wet, monitort en borgt. Uiteraard kan de examencommissie actief meedenken met de onderwijsteams over aanpassingen bij de examinering van beroepsspecifieke onderdelen.

⁶ <https://www.examenbladmbo.nl/onderwerp/deelnemers-met-een-beperking/2017-2018>.

⁷ Waar 'hij' staat kan ook 'zij' gelezen worden.

- De afnamecondities en beoordelingen zijn voor studenten gelijkwaardig.
- Een kader van keuzes en mogelijkheden bij passende examinering van de beroepsspecifieke onderdelen wordt in dit servicedocument weergegeven. De verdere uitvoering is aan de betrokkenen zelf. De WEB schrijft voor dat examencommissies zelf verantwoordelijk zijn voor de manier waarop ze hun taken uitvoeren.
- Aanpassingen die voor het examen worden gehonoreerd, moeten ook beschikbaar kunnen zijn tijdens het onderwijs (WEB).

2.4 Effecten van passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen

Passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen heeft effect op verschillende niveaus:

- Student: het kunnen behalen van een diploma, certificaat of een instellingsverklaring die aansluit bij de talenten en mogelijkheden van de student.
- Mbo-instelling: het aanbieden van kansrijk onderwijs voor alle studenten.
- Maatschappij: studenten kunnen hun mbo-diploma, -certificaat of een instellingsverklaring behalen. Daarmee wordt de kans op werk vergroot, kunnen ze zich inzetten en hun talenten en mogelijkheden benutten en zelfstandiger functioneren in de samenleving.

Wet- en regelgeving

- De *Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB)* is sinds 1996 de centrale wet voor de mbo-sector. Mbo-instellingen zijn zelf verantwoordelijk voor het organiseren en vormgeven van eigen ondersteuningsaanbod en moeten een ondersteuningsprofiel opstellen. De onderwijsinstelling is verplicht om gemaakte afspraken tussen student en onderwijsinstelling over extra ondersteuning vast te leggen in een bijlage bij de Onderwijsovereenkomst (OOK).
- De *Wet gelijke behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte (WGBH/CZ)* verplicht instellingen doeltreffende aanpassingen door te voeren voor studenten met een functiebeperking, tenzij dit een onevenredige belasting vormt voor de instelling.
- De *'Wet' passend onderwijs*: de landelijke indicatiestelling voor Leerlinggebonden Financiering (LGF) is afgeschaft. Formeel bestaat deze wet niet, maar is het een wijziging in de WEB, de Wet op het voortgezet onderwijs et cetera.

Onderstaande punten zijn opgenomen in de WEB:

- De *'Wet' vroegtijdige aanmelddatum voor en toelatingsrecht tot het beroepsonderwijs (opgenomen in de WEB)*: met ingang van studiejaar 2018/19 hebben studenten die voldoen aan de wettelijke vooropleidingseisen het recht om toegelaten te worden tot een mbo-opleiding van hun keuze.
- Het *VN-verdrag over de rechten van personen met een handicap* (in Nederland op 14 juli 2016 in werking ingetreden) heeft als doel de positie van mensen met een beperking te verbeteren. Het verdrag (artikel 24) geldt voor alle onderwijsinstellingen. Zij zijn verplicht inclusie van studenten met een beperking actief te bevorderen. Dit betekent dat zij aanpassingen moeten verrichten en voor algemene toegankelijkheid van gebouwen en informatiesystemen moeten zorgen.
- Het *Onderzoekskader van de Inspectie van het Onderwijs (2017)* beschrijft hoe het toezicht voor het mbo is ingericht. Het onderzoekskader bevat het waarderingskader en de werkwijze. Eén van de onderdelen waarnaar wordt gekeken in verband met de basiskwaliteit van de afname en beoordeling van het examen, is dat de afnamecondities en beoordelingen gelijkwaardig zijn voor deelnemers.

3 Kader voor adviezen bij aanvraag passende examinering beroepsspecifieke onderdelen

3.1 Randvoorwaarden

- *Vastleggen regels*

Om het proces van aanvraag tot advies correct te laten verlopen, is het goed als de mbo-instelling beleid opstelt over aangepaste examinering bij de beroepsspecifieke onderdelen en de examencommissie haar werkwijze vastlegt in een procedure. In de WEB (artikel 7.4.8. tweede lid) is het volgende opgenomen over wat er in ieder geval in de onderwijs- en examenregeling van de instelling moet worden opgenomen:

“Het bevoegd gezag legt de beschrijving van het onderwijsprogramma, met vermelding van het aantal begeleide onderwijsuren als bedoeld in artikel 7.2.7 per programmaonderdeel per studiejaar en het aantal klokuren beroepspraktijkvorming per studiejaar, en de regels met betrekking tot het examen tijdig voor aanvang van de opleiding vast in de onderwijs- en examenregeling van de instelling...”

- *Tijdig en volledig communiceren*

In hetzelfde artikel staat vervolgens *“...en zorgt ervoor dat deelnemers volledig en tijdig worden geïnformeerd over het onderwijsprogramma, examens en het ondersteuningsaanbod voor gehandicapte deelnemers die extra ondersteuning behoeven.”*

De mbo-instellingen moeten studenten met een functiebeperking dus volledig en tijdig informeren. De manier waarop zij dat doen staat hen vrij, zoals melding in het studentenstatuut en/of studiegids over het beleid en de procedures bij aangepaste examinering. Het is raadzaam om op te nemen hoe wordt omgegaan met medische verklaringen en hoe de taken en verantwoordelijkheden van de betrokkenen zijn verdeeld (onder andere intaker, studieloopbaanbegeleider, examencommissies).

- *Deskundige examencommissie*

Het is belangrijk dat de examencommissie voldoende deskundig is om een besluit over passende examinering van de beroepsspecifieke onderdelen te kunnen nemen en verantwoording te kunnen afleggen over de genomen besluiten. De examencommissie besluit of de aanpassing in het examen leidt tot een hernieuwde vaststelling van het exameninstrument.

- *Facilitering door (leer)bedrijf*

Voor wat betreft het examineren op de werkplek: het (leer)bedrijf dient het besluit van de examencommissie te faciliteren.

- *Examinering en beoordeling van de bpv*

Het moet duidelijk zijn of er sprake is van (a) het beoordelen van opdrachten *in* de bpv, (b) de beoordeling *van* de bpv en (c) examinering *in/tijdens* de beroepspraktijk. Het gaat hier over twee verschillende oordelen die middels verschillende processen tot stand komen.

- Het 'met een positieve beoordeling voltooiën van de beroepspraktijkvorming' betekent dat de deelnemer de activiteiten die deel uitmaken van de beroepspraktijkvorming met een positieve beoordeling heeft afgerond. Dit is een oordeel over het ontwikkelingsgerichte leerproces van de student dat het onderwisteam geeft, waarbij het oordeel van het leerbedrijf betrokken wordt. De opleiding stelt hier criteria voor vast.
- Examinering is het proces dat uitsluitsel geeft op de vraag of een student de kerntaken beheerst uit het kwalificatiedossier. De wijze waarop deze examinering plaatsvindt, is onderdeel van de examencondities. Het is een vaak voorkomende situatie dat de examinering plaatsvindt in de periode en op de plaats waarin de student zijn bpv uitvoert.

3.2 De examencommissie aan de slag: een stappenplan

Hieronder zijn de stappen in het kader van passende examinering van de beroepsspecifieke onderdelen beschreven⁸.

1. Aanmelding student

De aankomend student met een beperking geeft bij aanmelding voor de opleiding aan een ondersteuningsbehoefte te hebben. Op het aanmeldings-/intakeformulier wordt dit als standaardvraag opgenomen. Vervolgens vindt een intakegesprek plaats.

2. Uitvoeren van intake

De student legt bij studiebegeleider/intaker tijdens de intake uit wat de aard van de ondersteuningsbehoefte is of wordt hierop bevraagd. Tijdens deze intake wordt, naast de generieke onderdelen, expliciet ingegaan op de beroepsspecifieke onderdelen van de gekozen opleiding en de mogelijke consequenties tijdens opleiden en examineren. Als de aankomend student dit niet uit zichzelf doet, probeert de mbo-instelling bij de intake toch deze informatie boven tafel te krijgen zonder daarbij het recht op privacy van de student tekort te doen. De studieloopbaanbegeleider legt deze gegevens na definitieve aanmelding vast in het leerlingvolgsysteem.

3. Indienen van aanvraag voor aanpassingen

De student stelt samen met de studiebegeleider een aanvraag op voor passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen met daarbij aandacht voor de keuze van en de consequenties voor het leerbedrijf. Deze aanvraag wordt conform de termijn uit de onderwijs- en examenregeling bij de examencommissie ingediend.

4. Eerste besluitvormingsmoment: beoordeling aanvraag

De examencommissie neemt het besluit om de aanvraag wel of niet te honoreren. Het besluit kan inclusief onderbouwing vastgelegd worden in de onderwijsovereenkomst (OOK). Tegen de beslissing van de examencommissie kan de student beroep aantekenen. *In paragraaf 3.3 wordt deze stap verder uitgewerkt.*

5. Opdracht voor passende examinering

Het onderwijsteam (of hun manager) en de examencommissie bepalen in samenspraak de taakverdeling en verdeling van verantwoordelijkheden bij de uitvoering van aanpassingen.

6. Ontwikkelen van passende examinering

Passende examinering bij het beroepsspecifieke onderdeel wordt door het onderwijs- of ontwikkelteam, als gedelegeerde van het bevoegd gezag, ontwikkeld.

7. Tweede besluitvormingsmoment: beoordeling kwaliteit examen

De examencommissie beoordeelt de kwaliteit van de passende examinering en de voorwaarden voor afname. Hierbij moet rekening worden gehouden met de regelgeving omtrent valide exameninstrumenten mbo⁹. Na de positieve beoordeling wordt het aangepaste exameninstrument vastgesteld en wordt teruggekoppeld naar de student, studiebegeleider en docent wat de praktische consequenties zijn die in het geval van aanpassingen in (onderwijs en) examinering worden toegepast. De examencommissie legt haar besluit over de kwaliteit van de passende examinering inclusief onderbouwing vast.

⁸ Deels op basis van de *Handreiking examineren studenten met extra ondersteuningsvraag (2015)*.

⁹ <http://www.valideringexamens.nl/werken-met-de-routes/>.

8. Vastleggen afspraken

Afspraken aangaande de passende examinering bij het beroepsspecifieke onderdeel worden, inclusief onderbouwing, vastgelegd in het diplomadossier.

9. Uitvoering en monitoring

Passende examinering wordt uitgevoerd en de student wordt beoordeeld. Van belang is dat de examencommissie controleert of de examinering van het beroepsspecifieke onderdeel daadwerkelijk plaatsvindt zoals afgesproken.

10. Verstrekken documenten

Op basis van het examenresultaat en de aangeleverde bewijsstukken conform het examenplan stelt de examencommissie vast of de student aan de eisen voor het diploma, certificaat of instellingsverklaring heeft voldaan. Vervolgens verstrekt de examencommissie een diploma, certificaat of instellingsverklaring, afhankelijk van de situatie van de student.

Tip

In bijlage 5.3. staat het stappenplan nog eens overzichtelijk weergegeven in de vorm van een stroomschema.

3.3 Uitwerking van stap 4, het eerste besluitvormingsmoment: beoordeling aanvraag

De examencommissie neemt het besluit om de aanvraag wel of niet te honoreren. Het besluit wordt inclusief onderbouwing vastgelegd in de onderwijsovereenkomst. Tegen de beslissing van de examencommissie kan de student beroep aantekenen.

Samenhangende kwaliteitscriteria die de examencommissie dient te hanteren bij de aanvraag en haar besluitvorming op instellingsniveau met argumentatie:

- A. Met de aanpassing worden de kennis, vaardigheden en houding (gedrag) zoals die in het kwalificatiedossier zijn benoemd geëxamineerd. Men levert een vergelijkbaar examenproduct op en komt hierbij tot een vergelijkbaar oordeel (kwaliteitsborging).
- B. De aanpassing is doeltreffend: geschikt en noodzakelijk. Dit betekent dat de belemmering wordt weggenomen en er geen andere, beter passende, opties zijn.
- C. De aanpassing wordt toegekend, tenzij deze een onevenredige belasting voor de instelling vormt (budgettaire afweging).

Wanneer er al aanpassingen in het onderwijs - inclusief de bpv - zijn gehonoreerd en uitgevoerd, heeft dit veelal ook gevolgen voor de examinering. De examencommissie kan bij haar besluit over de aanvraag gebruikmaken van de ervaring van het onderwijsteam.

Bij de aanvraag voor passende examinering van beroepsspecifieke onderdelen kan de gevraagde aanpassing binnen drie varianten vallen (deels op basis van Ockham IPS, 2016):

- I. aanpassing van de examencondities (inclusief hulpmiddelen);
- II. aanpassing van de vorm of inhoud van het examen;
- III. aanpassing waardoor niet meer aan de eisen van het kwalificatiedossier wordt voldaan.

De drie varianten zijn hierna uitgewerkt.

I. Aanpassing van de examencondities (inclusief hulpmiddelen)

Wat	De gevraagde aanpassing van de examenconditie is binnen de sector mbo geaccepteerd, wordt ook bij vergelijkbare examens binnen de gevolgde opleiding toegepast en valt binnen de kaders van het kwalificatiedossier. Door de aanpassing kan de student het vereiste gedrag (kennis, vaardigheden, houding) laten zien.
Rollen	Examencommissie: beslist over de aanvraag, geeft opdracht aan het onderwijsteam tot uitvoering volgens de afspraken en zorgt voor de borging ervan. Onderwijsteam: zorgt voor de aanpassing van de examenconditie van het beroepsspecifieke onderdeel en een rechtmatige uitvoering ervan.
Beslissing	De aanpassing wordt door de examencommissie gehonoreerd als: <ul style="list-style-type: none"> • de kwaliteit geborgd blijft en het binnen de kaders van het kwalificatiedossier valt (criterium A); • de belemmering op die manier het meest adequaat kan worden weggenomen (criterium B); • het geen onevenredige belasting vormt voor de instelling (criterium C).
Consequenties	Passende examinering wordt uitgevoerd. Hiermee kan de student, als alles goed verloopt, met succes de studie doorlopen en zijn diploma behalen.

Voorbeeld

Het gebruik van een hulpmiddel.

Bijvoorbeeld een aangepaste (sta-op)stoel, voorleessoftware, voorlezer of aanwezigheid van een begeleider.

Een student landbouwmechanisatie heeft na een ongeluk door een coma lichte epilepsie overgehouden en zal niet op de openbare weg rijden. Bij het examen is voor de veiligheid een instructeur in de cabine aanwezig (bij medestudenten is deze instructeur niet in de cabine aanwezig).

Voorbeeld

Een simulatie waarbij de reële beroepspraktijk zo goed mogelijk/authentiek wordt nagebootst.

Een student in opleiding voor schoonheidsspecialist legt het examen in een examenlokaal af, dit in tegenstelling tot medestudenten die dat in het leerbedrijf doen. In het examenlokaal is alle specifieke apparatuur aanwezig om de vereiste vaardigheden die in het kwalificatiedossier staan uit te voeren en op dezelfde manier beoordeeld te worden.

Voorbeeld

Het in delen examineren, bijvoorbeeld bij beperkte energie of belastbaarheid.

Een student heeft het chronisch vermoeidheidsyndroom en voert het examen wegens zijn beperkte energie niet in één keer uit zoals zijn medestudenten, maar in delen. De student wordt op dezelfde manier beoordeeld.

Voorbeeld

Het verlenen van extra tijd.

Een student heeft het chronisch vermoeidheidsyndroom en krijgt extra tijd ten opzichte van de medestudenten om het examen uit te voeren. Hierbij zijn de vereiste vaardigheden uit het kwalificatiedossier ongewijzigd en wordt de student op dezelfde manier beoordeeld. In de eisen van het kwalificatiedossier staat niets over tijdsdruk.

II. Aanpassing van de vorm of inhoud van het examen

Wat	Voor de gevraagde aanpassing wordt de vorm of inhoud van het examen zo aangepast dat de student nog steeds kan aantonen als beginnend beroepsbeoefenaar te functioneren.
Rollen	Examencommissie: beslist over de aanvraag, beslist of het een aanpassing van de vorm of inhoud van het examen betreft, geeft opdracht aan het onderwijsteam tot uitvoering volgens de afspraken en zorgt voor de borging ervan. Onderwijsteam: zorgt voor de aanpassing van de vorm of inhoud van het examen van het beroepsspecifieke onderdeel en een rechtmatige uitvoering ervan.
Beslissing	De aanpassing wordt door de examencommissie gehonoreerd als; <ul style="list-style-type: none"> • de kwaliteit geborgd blijft en het binnen de kaders van het kwalificatiedossier valt. In de beslissing vermeldt de examencommissie hoe de aanpassing van de vorm of inhoud van het examen zich verhoudt tot de eisen van het kwalificatiedossier (criterium A); • de belemmering op die manier het meest adequaat kan worden weggenomen (criterium B); • het geen onevenredige belasting vormt voor de instelling (criterium C).
Consequenties	Passende examinering wordt ontwikkeld, vastgesteld en uitgevoerd. Hiermee kan de student, als alles goed verloopt, met succes de studie doorlopen en zijn diploma behalen.

Voorbeelden

Het toepassen van een andere techniek of vaardigheid wanneer deze niet expliciet door het kwalificatiedossier wordt vereist.

Een student in opleiding tot gastheer heeft maar één arm en gebruikt in tegenstelling tot zijn medestudenten een serveerwagen in plaats van een 'driedracht'. De 'driedracht' staat niet specifiek in het kwalificatiedossier genoemd; daar staat 'serveertechnieken'.

Een schoonheidsspecialiste met een naaldenfobie voert de handeling met een ander hulpmiddel uit in plaats van met een naald. De naald staat niet specifiek in het kwalificatiedossier genoemd. Medestudenten zonder de naaldenfobie gebruiken wel een naald. (Uitgangspunt is dat de fobie niet succesvol behandeld kon worden).

Voorbeelden

Het aanpassen van de context, van het werkproces of de beoordeling, die in het kwalificatiedossier staat.

Een student met autisme die in opleiding is voor applicatieontwikkelaar, heeft moeite met plannen en organiseren en dat is lastig bij de meer complexe opdrachten. Hij wordt ten opzichte van medestudenten iets meer op weg geholpen door gerichte deelopdrachten te geven. Het kwalificatiedossier vereist het omgaan met complexe opdrachten niet.

Een slechthorende student heeft angst voor assessmentgesprekken. Bij het specifieke assessment gaat het om de inhoud en niet om de vorm. Beoordelaars worden vooraf, in tegenstelling tot bij andere studenten, goed geïnstrueerd hoe te handelen (bijvoorbeeld over duidelijk articuleren en herhalen), zodat het gesprek plaats kan vinden en de inhoud overgebracht kan worden.

Om misverstanden te voorkomen, wordt de examentekst voor rapportages in het patiëntendossier van een student verzorging met ernstige dyslexie aan een meelezer voorgelegd. Bij medestudenten wordt dit niet gedaan. De meelezer checkt alleen taalkundig en niet op inhoud.

Een student die stottert moet, volgens het kwalificatiedossier, gesprekken kunnen voeren. In het kwalificatiedossier wordt niet expliciet de face-to-face context genoemd. De student krijgt de mogelijkheid, in tegenstelling tot medestudenten, gebruik te maken van een gesprek via chat.

III. Aanpassingen waardoor niet meer aan de eisen van het kwalificatiedossier wordt voldaan

Wat	Door de gevraagde aanpassing zal de student niet voldoen aan alle eisen in het kwalificatiedossier.
Rollen	Examencommissie: beslist over de aanvraag, beslist of het een aanpassing aan het exameninstrument vraagt, geeft opdracht aan het onderwijsteam tot uitvoering volgens de afspraken en zorgt voor de borging ervan. Onderwijsteam: zorgt voor de aanpassing in het examen van het beroepsspecifieke onderdeel en een rechtmatige uitvoering ervan.
Beslissing	De aanpassing wordt door de examencommissie gehonoreerd waarbij geldt dat: <ul style="list-style-type: none"> • er aan een aantal kwaliteitseisen niet wordt voldaan (criterium A). In het besluit moet duidelijk zijn aan welke kwaliteitseisen niet zal worden voldaan en wat hierbij de overwegingen zijn geweest; • de belemmering op die manier het meest adequaat kan worden weggenomen (criterium B); • het geen onevenredige belasting voor de instelling vormt (criterium C).
Consequenties	Passende examinering wordt ontwikkeld, vastgesteld en uitgevoerd. Gedifferentieerde uitvoering van een beroepsspecifiek onderdeel vindt plaats. De student kan geen diploma of certificaat ontvangen, maar kan 'op verzoek een instellingsverklaring aanvragen' cf. Art 7.4.6a. WEB.

Voorbeelden

De context van de examenlocatie wordt aangepast aan de beperking, waardoor niet wordt voldaan aan een kwaliteitseis.

Een student Helpende Zorg met fysieke klachten, vermoeidheid en spierklachten kan hierdoor bijvoorbeeld niet wassen en tillen. Dit is wel vereist voor het werkproces 'ondersteunt bij persoonlijk zorg'. De student is wel in staat om de andere onderdelen te behalen. In de instellingsverklaring is dan opgenomen dat de student alle werkprocessen beheerst met uitzondering van fysiek zware onderdelen.

Een student in opleiding tot pedagogisch medewerker kinderopvang kan vanwege de beperking niet in grote groepen werken. De instelling biedt deze student daarom enkel gastouderopvang aan als bpv-plaats en examenlocatie. De student heeft gedurende haar opleiding geen bpv gevolgd binnen een (integraal) kindercentrum waar diensten als kinderopvang, buitenschoolse opvang en/of peuterspeelzaalwerk worden aangeboden, dit is wel vereist volgens de beschrijving van de context van het beroep.

De student kan geen volwaardig diploma voor pedagogisch medewerker kinderopvang krijgen, omdat er niet in grote groepen is gewerkt en dit wel in het kwalificatiedossier voor het beroep staat. In de instellingsverklaring verklaart de instelling dat de student aan alle kerntaken en werkprocessen voldoet, maar alleen in de context van een gastouderopvang.

4 Ondersteuning en informatie

4.1 Ondersteuning Kennispunt Onderwijs & Examinering

4.1.1 *Status servicedocument en praktijkvoorbeelden*

Dit servicedocument over passende examinering bij de beroepsspecifieke onderdelen is een eerste versie. Meer praktijkvoorbeelden zijn van groot belang om mbo-instellingen nog beter toe te rusten. Op basis van de kennis en ervaring die in 2018 wordt opgedaan, wordt door de betrokkenen eind 2018 een herziene versie van dit servicedocument gemaakt en verspreid. Eveneens worden verkregen praktijkvoorbeelden in een apart document verzameld, en verspreid via bestaande communicatiekanalen.

4.1.2 *Advies op casuïstiek*

Mbo-instellingen en studenten kunnen bij het Kennispunt Onderwijs & Examinering advies vragen over aanpassingen in de beroepsspecifieke onderdelen, zowel actuele casussen of eerder genomen besluiten. Zoals aangegeven helpen deze praktijkvoorbeelden om mbo-instellingen nog beter toe te kunnen rusten. In de bijlagen zijn formats voor het indienen van casuïstiek en beoordeling daarvan toegevoegd.

4.2 Lijst met bronnen

- CINOP Advies (2017). 'Er valt wat te kiezen!' Aanscherping taken en samenstelling examencommissies.
- College voor Toetsen en Examens (2016). Special Needs Special. Centrale examinering en deelnemers met een beperking in het mbo 2016-2017.
- Inspectie van het Onderwijs (2016). Servicedocument onderwijstijd in het mbo in relatie tot jongeren met een extra ondersteuningsbehoefte.
- Inspectie van het Onderwijs (2016). Examinering in de reële beroepscontext. Oplossingsrichtingen voor signaleerde problemen en dilemma's.
- Inspectie van het Onderwijs (2017). Onderzoekkader 2017 voor het toezicht op het middelbaar beroepsonderwijs.
- IVA-Onderwijs (2015). De kracht van de examencommissie.
- Kennispunt Onderwijs & Examinering (2014). Examinering in de beroepspraktijk. Beoordeling van de beroepspraktijkvorming. De hoofdlijnen.
- Kennispunt Onderwijs & Examinering (2016). De Examencommissie; onafhankelijk en deskundig. Een nadere toelichting op het Wetsvoorstel examencommissies mbo.
- MBO Raad (2015). Handreiking examineren studenten met extra ondersteuningsvraag.
- Ockham IPS (2016). Onderzoek naar aangepaste examinering voor mbo-studenten met een handicap of chronische ziekte.

- ResearchNed (2012). Studeren met een functiebeperking 2012. De relatie tussen studievoortgang, studie-uitval en het gebruik van voorzieningen. Eindmeting onderzoek 'Studeren met een functiebeperking'.
- Teunissen, C., Scheltinga, F., Groot, A. de, Druenen, M. van (2017). Protocol Dyslexie middelbaar beroepsonderwijs. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/10/04/eerste-kamer-akkoord-met-wetsvoorstel-voor-betere-toegankelijkheid-mbo>
- <https://www.passendonderwijs.nl/mbo/>
- Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB), Artikel 7.4.6a. Instellingsverklaring:
<http://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/2017-08-01#Hoofdstuk7>

5 Bijlagen¹⁰

5.1 Format indienen casuïstiek passende toetsing en examinering beroepsspecifieke onderdelen mbo bij het Kennispunt Onderwijs & Examinering

Indienen casuïstiek passend examineren beroepsspecifieke onderdelen mbo

IN TE VULLEN DOOR KENNISPUNT MBO ONDERWIJS & EXAMINERING

Nummer¹¹:

Datum waarop advies nodig is:

Datum aanvraag:

Datum behandeling:

Naam contactpersoon:

Betreft	In te vullen door indiener
Contactpersoon	
Instelling	
Opleiding	
Leerweg: beroepsbegeleidende leerweg (bbl) of beroepsopleidende leerweg (bol)?	☐ bbl ☐ bol
Crebonummer	
Cohort	
Als je naar de casus kijkt, welke variant is dan van toepassing? Zie servicedocument.	☐ Aanpassing van de examencondities (inclusief hulpmiddelen) ☐ Aanpassing van de vorm of inhoud van het examen ☐ Aanpassing waardoor niet meer aan de eisen van het kwalificatiedossier wordt voldaan
Verzoek voor advies per ¹² (datum) (minimale doorlooptijd is 4 weken)	
Heeft de examencommissie de aanvraag afgehandeld en van advies voorzien?	☐ Ja ☐ Nee

¹⁰ Een up-to-date exemplaar van deze bijlagen vindt u op <https://onderwijsenexaminering.nl/examinering/passende-examinering/>

¹¹ In te vullen door adviescommissie, niet door mbo-instelling.

¹² We streven ernaar zo spoedig mogelijk te reageren, maar een reactie voor de datum kan niet gegarandeerd worden.

Invulblad

1. Beschrijf de problematiek van de student in relatie tot het te examineren beroepsgerichte onderdeel:

2. Om welke aanpassing(en) gaat het? Kruis aan wat van toepassing is en geef een toelichting indien nodig.

Aanpassing in:

- exameninstrument
- examenafname locatie/setting
- duur afname examen
- afnamemoment
- aanwezigheid van derden
- uitvoeringswijze van de examenopdracht(en)
- op te leveren examenresultaat
- anders, namelijk

Toelichting over wat deze aanpassing precies inhoudt:

3. Heeft de student in het onderwijs en/of bij examens al eerder aanpassingen gekregen? Zo ja, welke?

Ja, namelijk

Nee

4. In hoeverre is de eerder toegestane aanpassing in het onderwijs en/of bij examineren relevant voor de gevraagde aanpassing bij het beroepsgerichte onderdeel?

5. Hoe biedt de gevraagde aanpassing volgens de aanvrager een oplossing?

6. Welke onderliggende informatie is bij de aanvraag aangeleverd ter onderbouwing van de aanvraag? Voeg de betreffende documenten bij het indienen van dit document toe. De adviesgroep behandelt deze documenten vertrouwelijk.

7. Is de aanvraag behandeld binnen de examencommissie? Zo ja, wat waren jullie overwegingen en het oordeel? Zo nee, waarom niet (ga daarna naar vraag 9)?

Ja, de overwegingen en het oordeel waren:

Nee, omdat

8. Is de toegekende aanpassing goed uitgevoerd? Wat was voor de student het effect hiervan op de uitvoering van het examen?

- Ja
- Nee, omdat

het effect voor de student was:

9. Formuleer hier eventueel specifieke vragen/aandachtspunten die u wilt voorleggen aan de adviesgroep bij deze casus:

5.2 Format advisering casuïstiek passende examinering beroepsspecifieke onderdelen mbo door het Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering (ook te gebruiken door examencommissies)

Advies casuïstiek passende examinering beroepsspecifieke onderdelen mbo (ook te gebruiken door examencommissies)

IN TE VULLEN DOOR KENNISPUNT MBO ONDERWIJS & EXAMINERING

Nummer:

Verzoek voor advies per (datum):

Datum aanvraag:

Datum behandeling:

Naam contactpersoon:

1. Worden met de gevraagde aanpassing dezelfde competenties getoetst als met de oorspronkelijke toetsing, wordt een vergelijkbaar product geleverd en komt men hierbij tot een vergelijkbaar oordeel? Geef hierbij aan of het:
  - I. binnen de kaders van het kwalificatiedossier valt;
  - II. een opgerekte interpretatie is van/niet expliciet te herleiden uit de tekst in het kwalificatiedossier, of dat het buiten het kwalificatiedossier valt (III).

Ja, omdat

Nee, omdat

2. Is (het effect van) de gevraagde aanpassing doeltreffend?
(geschikt = belemmering wordt weggenomen en noodzakelijk = er is geen andere passende manier) Waarom wel/niet?

3. Vormt toekenning van de gevraagde aanpassing een onevenredige belasting voor de instelling/het leerbedrijf? Waarom wel/niet?

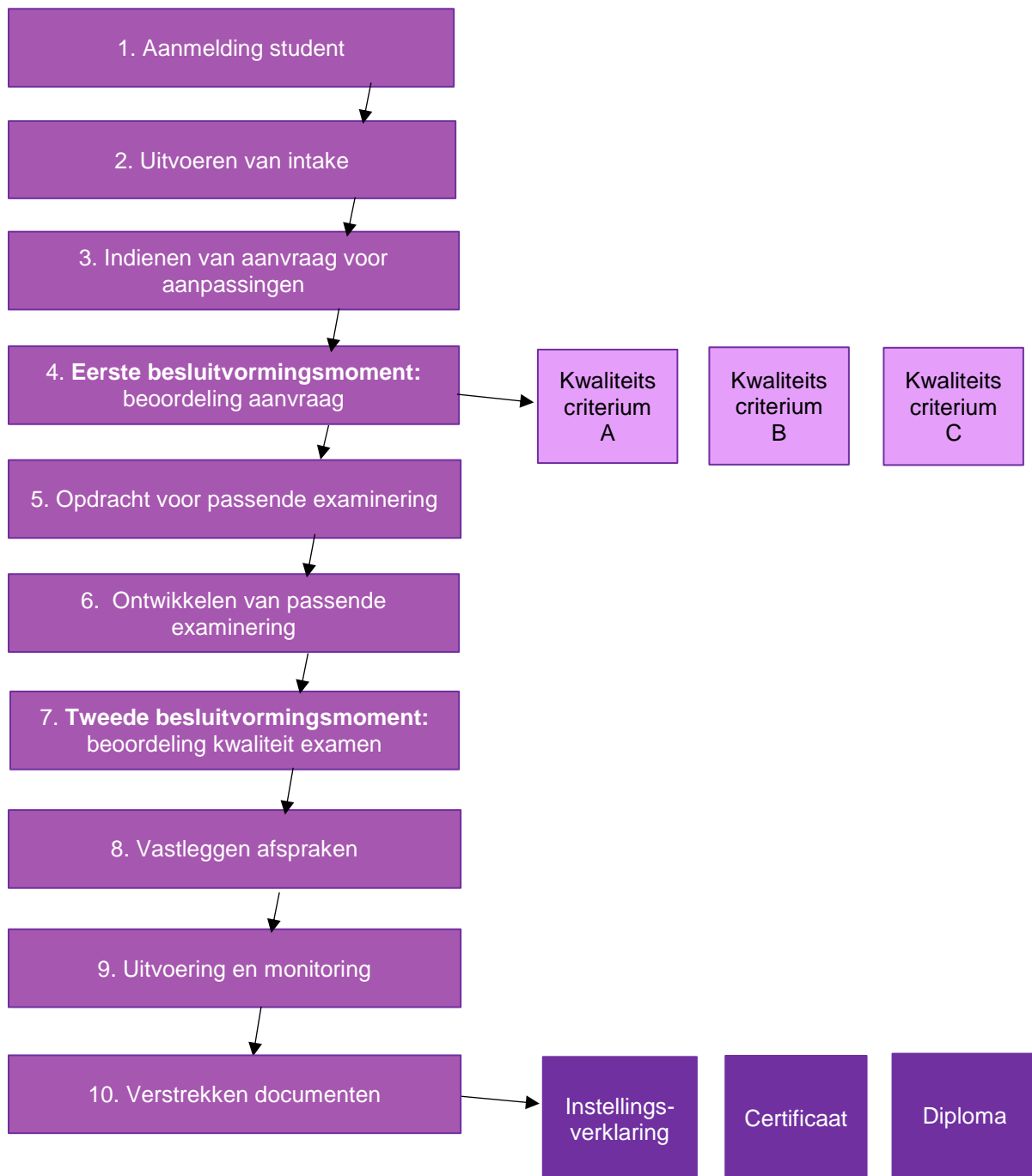
4. Wat is het advies voor de examencommissie?

- Toekennen
- Deels toekennen, namelijk
- Afwijzen

5. Wat is de motivering van dit advies?

5.3 Stroomschema passende examinering bij beroepsspecifieke onderdelen¹³

¹³ Zoals bij de leeswijzer aangegeven is er wel een connectie van de passende examinering met het onderwijs en de bpv. Het is van belang hier continu aandacht voor te blijven houden. Ook tijdens de bpv zullen de erkende leerbedrijven al aanpassingen moeten faciliteren.